

A társas identitás tulajdonképpen az *én* (szelf, énképpel rendelkező egyén) része. Forrása annak tudata, hogy valamilyen társadalmi csoport/csoportok tagja vagyunk. Ez értéket jelent számunkra, aminek érzelmi összetevője is van, vagyis érzelmileg is átéljük odatartozásunkat. Így itt is egy bonyolultabb attitűddel van dolgunk. Ebbe beletartozik, hogy valamit gondolunk az ügyről, önmagunkról, beállítódásunkról; mögötte érzelmi és motivációs háttér található; s végül mindez valamilyen szándékos cselekvésbe torkollhat.

Ha a társas önazonosságunk pozitív előjelű, akkor ez növeli önértékelésünket. A *bizonytalanság* viszont elősegíti, hogy igyekezzünk meghatározni önmagunkat társas szinten is, és útmutatást ad további viselkedésünkhöz.

Mármost a valahová tartozás szükséglete korántsem csak humán valami. Már az állatvilágban is fölismerhetjük jelenlétét, vagyis itt sem egy társadalom meghatározta neoformációval, hanem valami *ősibb készletéssel* van dolgunk. Mind az állatvilágban, mint az embernél a valahová tartozás szükségletére épül egy másik motívum: a *biztonságigény*. Ettől viszont egyenes út vezet a társas azonosulás jelenségéhez.

A társas identitás sokféle társas viselkedésre adhat magyarázatot. Így a jelenben tapasztalható társas, csoportos, tömeges megnyilvánulásokra is. Közben *ellentmondásokkal* is találkozunk nem egyszer.

Jól ismert például a divatkövetésben az a jelenség, hogy a legújabb divatirányzatnak megfelelő ruha, cipő, kiegészítő azonnali beszerzésével megfelelni kívánók ezzel *ki óhajtanak tűnni* saját referenciacsoportjukból, kortárscsoportjukból. Ugyanakkor éppen ennek a tömeges felvállalásával *be is olvadnak* ebbe a csoportjukba. A politikai eseményekben (például egy utcai tüntetésnél) sem más a mechanizmus.

M. B. Brewer az optimális különбözés elméletével (optimal distinctiveness theory) kísérrel meg magyarázatot adni arra, hogy

miért tapasztaljuk meg e két ellentétes tendencia: a *beolvadás/asszimiláció* és az *elkülönülés/disszimiláció* egyidejű megjelenését. Magyarázata szerint alapvető feszültség észlelhető aközött, hogy szeretnénk másokhoz *hasonlítani*, szeretnénk társas azonosulá-sunk tárgyától egyetértést kicsiholni és aközött, hogy *különbözni* is kívánunk ugyanettől a tárgytól, amivel különlegességünket is felmutathatjuk. És éppen ez a feszültség vezet oda, hogy az egyének és csoportjaik mindenféle asszimiláció és disszimiláció között igyekeznek megnyugtató *egyensúlyt* találni. Ennek eredménye pedig a többféle formában tapasztalható konkrét társas azonosulások sora.

Az azonosulás tárgyaiként szereplő csoportok nagyon változatosak: lehetnek igen tágak (emberiség, Európa, magyar nemzet) és szűkek, vagy ha úgy tetszik, exkluzívak (saját vallásom, szakmám, családom, párthoz tartozásom, hobbicsoportom, szervezetem).

Hogy témánkhoz közelítsünk: a *magyarok* jórészt nem elégti ki az, hogy a magyar nemzethez tartozónak tudják magukat, mert ez túl tág kategória, amelybe bele lehet olvadni, de nem ad elegendő módot a más csoportoktól való elkülönítésre. (Kivétel ez alól, ha a nemzeti csoportot más nemzetek *ellenében* határozzuk meg, amelyeket ellenségnek kiáltunk ki, hogy a sajátunkat különlegesnek tarthassuk – ezt a nacionalista ideológiák és a rájuk épülő politikai filozófiák ki is használják meglehetősen demagóg módon.)

Ezért van szükség a szűkebb csoportokra, amelyeket más csoportoktól meg lehet különböztetni, miközben tagjainak hasonló tulajdonságait lehet észrevenni. Például tartozhatok a „jó” vagy „igaz” magyarokhoz, ami máris csak részhalmaza a magyar nemzetnek. Viszont ebben a csoportban a többi „jó” és „igaz” magyarral vagyok együtt. Egyúttal elkülönülhetek csoporttársaimmal együtt a „rossz” vagy „idegenszívú” magyarok csoportjától, akiket már nem is tartok magyarnak.

Ez a *kettéhasítás* (ami önmagában is *szorongásoldó* védekező mechanizmusa a személyiségnek) elkülönítheti a kormánypártiakat az ellenzékiektől, az Orbán-hívókat az Orbán-gyűlölőktől, a roma magyarokat a nem roma magyaroktól, a liberálisokat a konzervatívoktól, a szakembereket az amatőröktől, a gójokat a zsidóktól – és így tovább a végtelenségig. Azt persze jobb nem piszkálni, hogy egy-egy kategorizált halmaznak mi a *valóságos tartalma* és hogy ez megfelel-e a kategória elnevezésének. (Erről a problémáról sokat lehet olvasni „előítélet” címszó alatt.)

A *politikai megosztások* (pl. tüntetők-ellentüntetők, millások-békemenetesek, fideszesek-emeszpések, baloldaliak-jobboldaliak) azért is működnek, méghozzá tartósan és eredményesen, mert az egyének társas identitásához a túl általános és a túl szűk csoportok nem felelnek meg, zavaróak. Ezért – nem tudatosan – olyan csoportokat választanak azonosságuk megvallásához, amelyek a nagyobb közösséghez tartozás érzését is kiváltják belőlük, ugyanakkor elég kizárólagosak ahhoz, hogy másokhoz képest meg tudják különböztetni önmagukat.

Ez az *egyensúlyra törekvés* az optimális különbözőség elméletével kiválóan magyarázható. Ám azt okvetlenül hozzá kell tennünk, hogy az ilyen társas azonosulások sohasem bebetonozottak, statikusak, hanem az idő, a hely, a körülmények és az egyéni tapasztalatok függvényében *dinamikusan változhatnak*. (Az már szinte a kóros határát súrolja, ha valaki kimozdíthatatlanul belefagy egy korábbi, esetleg ősrégi állapotába.)

A változás reménye élteti egy demokratikus berendezkedés esetén a politika aktorait, hogy képesek lesznek a saját befolyásolási lehetőségükkel eredményesen bánni. Hogy ez nem hiú remény, azt a közvélemény változásainak mérhető trendjei is igazolják.

Az a gyakorlati tapasztalat, hogy a tüntetők tábláikon valamelyik politikust éljenzik, hogy valamilyen józan ésszel megmagyarázhatatlan jelszót skandálnak, zászlókat és jelvényeket